

ประวัติศาสตร์จังหวัดพังงา

การกล่าวถึงประวัติจังหวัดพังงา จะหลีกเลี่ยงไม่กล่าวถึงเรื่องราวประวัติของ "ตะกั่วป่า" เสียก่อนไม่ได้ เนื่องจากปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ ยอมรับแล้วว่า "ตะกั่วป่า" ได้เคยเป็นบ้านเมืองเป็นที่รู้จักกันดีไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว แม้ขณะนี้จะมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งก็ตาม

ส่วนจังหวัดพังงานั้นเพิ่งมาตั้งเป็นบ้านเมืองขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๕๒ ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หรือเมื่อประมาณ ๑๗๖ ปีมานี้เอง

สมัยอาณาจักรศรีวิชัย

เดิมทีนั้นบนแหลมมลายูรวมทั้งส่วนบนที่เป็นของไทยด้วย ได้เป็นที่อยู่ของพวกพื้นเมืองเดิม อันได้แก่ พวก "เซม้ง" และ "ซาไก" มาก่อน ต่อมาชนอีกพวกหนึ่งเรียกกันว่า "ชนพูดภาษามอญ - เขมร" อพยพแฝงมาจากทางเหนือเข้ามายึดริมแม่น้ำตอนใกล้ ๆ ชายทะเลเป็นถิ่นฐานเรื่อยลงไปจนถึงปลายแหลมมลายู ชนพวกนี้ส่วนหนึ่งได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มแม่น้ำสาละวิน เป็นชนชาติมอญ อยู่ในแม่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นละว้าและปากแม่น้ำโขงเป็นชนเขมร เฉพาะส่วนที่ลงมาอยู่บนแหลมมลายูนั้นกลายเป็น "พวกมลายูเดิม" แต่ไม่พูดภาษามลายู

ต่อมามีชนพวกพูดภาษามอญ - เขมร ได้อพยพใหญ่ลงมาตามแนวทางเดิมอีกคราวหนึ่งในครั้งนี้ชนพูดภาษามอญ - เขมร ได้เจริญขึ้นมากแล้วได้ทำเรือแพข้ามไปอยู่บนเกาะสุมาตรา ชาวและบอร์เนียว และได้เข้ามาขับไล่เอาพวกมลายูเดิมที่ด้อยความเจริญกว่าให้เข้าไปอยู่ในป่าบ้าง หนีไปอยู่ตามชายทะเลห่างไกลบ้าง กลายเป็นพวก "จากูน" ไป และอยู่ตามชายฝั่งทะเลไทยเรียกว่า "ชาวเล" หรือ "ชาวน้ำ" ภาษาราชการเรียกว่า "ชาวไทยใหม่"

ในสมัยใกล้เคียงกัน พวกชาวอินเดียที่มีอารยธรรมสูงได้เริ่มเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขาย เนื่องจากชาวอินเดียเหล่านี้มีความฉลาดกว่า มีวัฒนธรรมสูงกว่า จึงได้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี อาหารการกิน ฯลฯ ให้แก่ชาวพื้นเมือง ในที่สุดชาวอินเดียก็ได้เข้าผสมกับชาวพื้นเมือง และมีอำนาจปกครองแหลมมลายูอยู่เป็นเวลาหลายร้อยปี เมื่อเสื่อมอำนาจลงพวกเขมร (เมืองละโว้) ลงมาชิงได้บ้านเมือง แต่เขมรปกครองอยู่ได้ไม่นานชนชาติไทยได้เป็นใหญ่ในประเทศสยาม (ณ กรุงสุโขทัย) ก็ขยายอำนาจลงมา ได้แหลมมลายูตอนข้างเหนือไว้เป็นอาณาเขต ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๐๐ เศษเป็นต้นมา

พร้อม ๆ กันนั้นพวกแคว้นมลายู ซึ่งอยู่บนตอนเหนือของเกาะสุมาตราได้มีอำนาจมากขึ้น จึงได้ข้ามฟากมาตั้ง "อาณาจักรมาลิกกา" ขึ้นบนปลายแหลมมลายู แล้วยกทัพขึ้นมาทำสงครามยึดเอาเมืองต่าง ๆ ทางเหนือ ในที่สุดไปปะทะกับอิทธิพลของไทยสุโขทัยตรงสี่จังหวัดภาคใต้ แล้วก็หยุดลงแค่นั้น ชนชาวมลายูที่ข้ามเข้ามาใหม่นี้ได้นำเอาวัฒนธรรมมลายู มีภาษา การนุ่งห่ม ขนบธรรมเนียมประเพณีมาให้แก่บ้านเมืองบนแหลมมลายูที่ได้ ต่อมาชาวมลายูบนเกาะสุมาตราได้อพยพเข้ามาอยู่บนแหลมมลายูมากขึ้น ทั้งได้นำเอาศาสนาอิสลามที่ได้ก่อกำเนิดขึ้นในสุมาตราก่อน เข้ามาให้ชนชาวพื้นเมืองเดิมด้วย ทำให้ชนชาวพื้นเมืองเดิมเหล่านั้นค่อย ๆ กลายเป็นชาวมลายูไปโดยปริยาย ชนชาว

มลายูที่ยกเข้ามาจากสุมาตราเข้ามาอยู่ใหม่นี้เรียกว่า "พวกชาวมลายูใหม่" โดยเหตุนี้เองวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชนชาวมลายูตอนล่าง จึงได้แตกต่างกับชนชาวไทยที่อยู่ตอนบน

ในสมัยกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ไทยได้ส่งกองทัพไปตีและได้เข้าครอบครองดินแดนบนแหลมมลายูทั้งหมดหลายครั้ง บางครั้งได้ข้ามไปปกครองเมืองบางเมืองบนเกาะสุมาตรา ต่อมาเมื่อชาวยุโรปเข้ามามีอิทธิพลจึงได้ถูกชนชาวยุโรปยึดเอาแหลมมลายูตอนล่างไปปกครอง

ในสมัยที่การแล่นเรือข้ามช่องมะละกาไม่ปลอดภัยจากโจรสลัด และต้องใช้เวลาแล่นเรืออ้อมความยาวของแหลมมลายูมากนั้น ชาวอินเดียได้เดินเรือไปมายังชายฝั่งตะวันตกของแหลมมลายู ซึ่งทอดจากเหนือลงมาใต้ขวางทิศทางอยู่ ส่วนหนึ่งได้มาขึ้นจอดที่ท่าเมืองสำคัญเมืองหนึ่งบนฝั่งทะเลด้านนั้น คือท่า "เมืองตักโกลา" หรือ "ตะโกลา" หรือเมือง "ตะกั่วป่า" ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะในอ่าวหน้าเมืองเป็นที่ทอดสมอจอดเรือหลบมรสุมได้เป็นอย่างดีทุกฤดูกาล นอกจากนั้นสามารถขนถ่ายสินค้าเดินทางบก เพื่อข้ามไปลงเรือซึ่งคอยรับอยู่ในอ่าวบ้านดอนอีกฟากหนึ่งของแหลมมลายูใกล้มาก ทั้งนี้เพราะได้อาศัยลำแม่น้ำตะกั่วป่าเป็นทางลำเลียงสินค้าด้วยเรือเล็กขึ้นไปทางต้นน้ำได้ไกลมาก จนกระทั่งน้ำขึ้นมากเรือเล็กไปไม่ไหวแล้ว จึงได้ลำเลียงสินค้าขึ้นหลังช้างหรือวัวต่างม้าต่างเดินบกข้ามสันเขาราว ๆ ๕-๖ ไมล์ ก็จะถึงต้นน้ำคีรีรัฐ ถ่ายสินค้าลงเรือล่องลงไปตามลำน้ำคีรีรัฐจนถึงปากแม่น้ำ ถ่ายของขึ้นเรือใหญ่แล่นออกทะเลไป หรือถ่ายของขึ้นเมืองไชยา ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อุดมสมบูรณ์ มีผู้คนมากอยู่ในอ่าวบ้านดอนก็ได้ ก็โดยเหตุที่เป็นเส้นทางเดินแคว่พักเช่นนี้เอง จึงพบว่า บริเวณเมืองไชยาและเมืองตักโกลา มีโบราณวัตถุที่แสดงว่ามีชนชาวอินเดีย และชนชาติอื่นๆ เคยเดินทางผ่านและเคยมาพักอยู่มาก

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในปลายปี พ.ศ. ๒๓๕๑ พระเจ้าปะดุงกษัตริย์พม่าพิจารณาเห็นว่าเมืองไทยกำลังอ่อนกำลังลงเพราะได้สิ้นแม่ทัพนายกองที่เข้มแข็งไปหลายคน เช่น กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เป็นต้น ทั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ก็ทรงพระชรามากแล้ว ควรจะถือโอกาสไปตีเมืองไทยล้างความอับอายที่ได้พ่ายแพ้มาแล้วหลายหน จึงให้อะเต็งห่วนเป็นแม่ทัพ เกณฑ์คนเตรียมยกทัพมาตีเมืองไทย แต่การเกณฑ์คนเข้ากองทัพมีอุปสรรค เสร็จไม่ทันจึงให้ยับยั้งการมาตีเมืองไทยไว้ และปล่อยคนเกณฑ์ ในขณะที่ยังปลดปล่อยคนยังไม่หมดนั้นก็พอทราบว่ามีเมืองไทยเปลี่ยนรัชกาลใหม่^(๑) ความกลัวพระบารมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าก็หมดไป อะเต็งห่วนจึงขอยกกองทัพที่เหลือมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ด้านฝั่งทะเลตะวันตก เพื่อกวาดผู้คนและเก็บทรัพย์ได้พอกุ้มกับทุนรอนที่ได้ลงไปแล้ว โดยแบ่งกำลังออกเป็น ๒ กองทัพ ยกมาทางเรือมาตีเมืองกลางกองทัพหนึ่ง อีกกองทัพหนึ่งให้เดินมาตีเมืองระนอง กระบุรี และชุมพร

(๑) พ.ศ. ๒๓๕๓

ทางกรุงเทพฯ ได้ข่าวศึกล่งหน้าสองเดือน จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรเป็นแม่ทัพใหญ่มีกำลัง ๔ หน่วย คือ พระยาทศโยธา กับ พระยาราชประสิทธิ์เป็นแม่ทัพไปเกณฑ์กองทัพเมืองไชยา ยกข้ามแหลมมลายูไปรักษาเมืองถลางไว้ ก่อนหน่วยหนึ่ง เจ้าพระยายมราช (น้อย) เป็นแม่ทัพหลวงกับพระยาทำนน้ำแม่ทัพหน้ารีบลงไปเกณฑ์ กำลังเมืองนครศรีธรรมราชยกไปช่วยเมืองถลางหน่วยหนึ่ง ให้พระยาจำแสนยก (บัว) เป็นแม่ทัพยก กำลังจากกรุงเทพฯ ๕,๐๐๐ ไปเป็นกำลังส่วนกลางคอยช่วยเหลือทัพอื่นหน่วยหนึ่ง และเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีได้เสด็จไปรวมพลจัดกองทัพอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ด้วยเข้าใจว่ากองทัพมาจะยกมา ทางด่านเจดีย์สามองค์ แต่เมื่อไม่มีวีแววมามากทางนั้น ก็ยกกำลังไปรวมกับกองทัพใหญ่ ซึ่งกรมพระราชวังบวรยกจากพระนครโดยทางเรือถึงเป็นเพชรบุรี เคลื่อนทัพบกตรงไปเมืองชุมพร ในการทัพ คราวนี้นายนรินทรธิเบศร์ (อิน) ได้ไปในกองทัพด้วย ได้แต่งโคลงนิราศไพเราะเป็นที่นิยมยกย่องของ บรรดากวีไว้เรื่องหนึ่ง ชื่อ "นิราศนรินทร"

จะเห็นว่า การทัพคราวนี้ได้แบ่งกำลังออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ไปป้องกันเมืองถลางได้ เกณฑ์กำลังจากหัวเมืองปักษ์ใต้ ทัพส่วนที่ไปป้องกันหัวเมืองอื่นๆ ได้เกณฑ์กำลังหัวเมืองชั้นใน

กองทัพของพม่าที่ยกมาทางเรือตีได้เมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ซึ่งพลเมืองน้อยได้อย่าง ง่ายดาย เพราะพอได้ข่าวว่ากองทัพพม่ายกมาผู้คนก็อพยพครอบครัวเข้าป่าไปหมด ไม่มีการต่อสู้ จากนั้น กองทัพส่วนนี้ของพม่าได้ยกขึ้นเกาะภูเก็ตล้อมเมืองถลางไว้ ล้อมอยู่เดือนกว่าก็ตีเมืองไม่ได้ เพราะพระยาถลางป้องกันแข็งแรงนัก จึงได้คิดอุบายทำที่ว่างเรือกลับไปแล้ว แต่ไปซุ่มคอยอยู่ที่เกาะ ยาว พระยาถลางตกหลุมพรางปล่อยผู้คนออกจากเมืองไปทำมาหากิน พม่าได้ทีจึงจู่โจมเข้าล้อมเมือง ถลางใหม่ คราวนี้ก็ล้อมเมืองภูเก็ตไว้ด้วย

กองทัพไทยที่จะยกมาช่วยป้องกันเมืองถลาง เกณฑ์กองทัพได้แล้วยกข้ามแหลมมาถึงเมือง ชายฝั่งตะวันตก แต่หาเรือลำเลียงกำลังส่วนใหญ่ข้ามปากไปยังฝั่งเกาะภูเก็ตไม่ได้ คงได้แต่เก็บเอาเรือ ชาวบ้านบรรทุกกำลังส่วนหนึ่งล่องหน้าไปได้ แต่ขณะที่เรือกำลังข้ามปากไปนั้น ได้ปะทะเข้ากับเรือพม่า ที่ออกมาลาดตระเวนหาเสบียง จึงเกิดรบกันขึ้น บังเอิญเรือแม่ทัพไทยเกิดระเบิดขึ้นตัวแม่ทัพถึงแก่ ความตาย ขบวนเรือที่เหลือจึงแล่นหลบเข้าอ่าวเมืองกระบี่ไป กองทัพพม่าก็ยังคงล้อมเมืองถลางและ เมืองภูเก็ตอยู่ตามเดิม

ฝ่ายกองทัพพม่าที่ยกมาทางบกนั้นตีได้เมืองมะลิวัน เมืองระนอง และเมืองกระบี่ แล้วยก กำลังข้ามเข้ามาทางฝั่งตะวันออกตีเมืองชุมพรอีกเมืองหนึ่ง แต่ยังไม่ทันจะตีเมืองอื่นต่อไป ก็ถูกกองทัพ ไทยส่วนที่ยกมาทางบกเพื่อป้องกันหัวเมืองปักษ์ใต้ตีแตกไปและปราบปรามข้าศึกลงไปจนถึงเมืองตะกั่ว ป่า ครั้นพม่าแตกหนีไปหมดแล้ว ทัพหลวงก็ไปพักพลรอฟังข่าวทางเมืองถลางอยู่ที่เมืองชุมพร

ข่าวกองทัพใหญ่ของไทยยกกำลังลงไปช่วยเมืองถลางนี้รู้ไปถึงกองทัพพม่าที่ล้อมเมือง ถลางและเมืองภูเก็ตอยู่ จึงเร่งตีเมืองถลางแตก จับผู้คนและเก็บกวาดทรัพย์สินสมบัติไปรวมไว้ที่ค่ายแล้ว ให้เผาเมืองเสีย ขณะนั้นก็พอดีกองทัพไทยยกมาใกล้จะถึงเกาะชะรอยพม่าจะได้ข่าวอยู่แล้ว ครั้นคืนวัน หนึ่งเกิดลมกล้าพม่าอยู่ที่เมืองถลางได้ยินเสียงคลื่นกระทบฝั่ง สำคัญว่าเสียงปืนกองทัพไทย แม่ทัพ

พม่า ตกใจรีบสั่งให้อพยพผู้คนชนทรัพย์สิ่งของลงเรือหนีไปโดยด่วน พม่ายังไม่หมดกองทัพไทยถึง จึงเข้า ตีพม่าส่วนที่เหลือได้ผู้คนและข้าวของกลับคืนมาเป็นอันมาก

เมื่อมีชัยชนะพม่าแล้วกรมพระราชวังบวรมหาเสนาอนุรักษทรงพระราชดำริว่าเมืองกลางพม่าก็เผาเสียแล้ว จะกลับตั้งขึ้นมาใหม่ก็ไม่เป็นที่ไว้ใจได้ ด้วยกำลังที่รักษาบ้านเมืองอ่อนแอลงกว่าแต่ก่อน หากว่ากองทัพพม่าจู่โจมมาอีกก็จะรักษาไว้ไม่ได้ หัวเมืองต่างๆ จะยกไปช่วยก็ไม่ทันการณ์ เพราะหาเรือไม่ได้ จึงโปรดให้รวบรวมผู้คนพลเมืองกลางที่เหลืออยู่ อพยพข้ามปากมาตั้งภูมิลำเนาที่ "ตำบลกรากูงา" ซึ่งตั้งอยู่บนปากแม่น้ำพังกา แขวงเมืองตะกั่วทุ่ง และจัดการปกครองขึ้นเป็นบ้านเมืองในรัชกาลที่ ๒ นี้เอง ดังปรากฏอยู่ในทำเนียบข้าราชการนครศรีธรรมราชครั้งรัชกาลที่ ๒ ซึ่งกำหนดขึ้นใน จ.ศ.๑๑๗๑ (๒๓๕๔) ได้ออกชื่อเมืองพังกาด้วย แต่ขณะนั้นเรียกว่า "เมืองกุงา" และเป็นการยืนยันว่า ในครั้งนั้นเมืองพังกาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช

ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๓ ได้เกิดปัญหาการเมืองขึ้นในเมืองไทร คือ เชื้อสายเจ้าพระยาไทรบุรีเดิมได้รับการยุบจากอังกฤษที่ปีนัง ยกกำลังเข้าตีเมืองไทรได้ เจ้าเมืองอันได้แก่พระยาไทรบุรีและพระยาเสนาอนุชิต บุตรพระยานคร ซึ่งรักษาเมืองมาแต่รัชกาลที่ ๒ ต้องหนีมาอยู่ที่เมืองพัทลุง จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษายกทัพไปปราบ แต่พอไปถึงก็ทราบว่าเป็นพระยานครกลับจากกรุงเทพฯ มาถึงก่อน เกณฑ์ทัพเมืองนครและเมืองพัทลุงให้พระยาไทรบุรีและพระยาเสนาอนุชิต และ วิชิตสรไกรไปตีได้เมืองไทรกลับคืนมาแล้วจึงไม่ต้องไปตี แต่ก็พอได้ข่าวว่าพระยาถนตันกับพระยาบาโงย ซึ่งมีตนกูประสาทกับบุตรด้วยวิวาทถึงกับสู้รบกัน จึงได้ให้คนไปเชิญทั้งสามคนมาระงับข้อวิวาทที่เมืองสงขลา ที่แรกก็ไม่มีใครมา ต่อเมื่อให้พระยาไชยาคุมกำลังลงไปชูทั้งสามจึงยอมมาเมืองสงขลา แล้วก็ตกลงเลิกรบทำหนังสือสัญญาให้ไว้ต่อกันได้สำเร็จ จากเหตุการณ์คราวนี้เป็นบทเรียนให้เห็นว่าการใช้ข้าราชการไทยลงไปปกครองเมืองที่ประชาชนเป็นชาวมุสลิมดังที่ท่ามาแล้วนั้นไม่มีทางที่จะราบรื่นไปได้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงใช้วิธีการแบ่งการปกครองออกเป็นส่วนย่อยๆ ดังที่รัชกาลที่ ๑ ได้ทรงใช้กับเมืองปัตตานีได้ผลดีมาแล้ว คือ แบ่งพื้นที่เมืองไทรออกเป็น ๔ เมืองเล็กแล้วแต่งตั้งให้ชนชาวมลายูที่มีใจสวามิภักดิ์ต่อแผ่นดินไทยเป็นเจ้าเมืองใน พ.ศ. ๒๓๘๓

เมื่อเสร็จจากระงับเหตุทะเลาะวิวาทระหว่างเจ้าเมืองในมลายูคราวนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริจะทรงปรับปรุงหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกที่ถูกพม่าทำลายยับเยินมาแล้วนั้น ให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นมาใหม่ และมีความเข้มแข็งป้องกันตนเองได้ด้วย จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาไทร (เลื่อนมาจากพระยาภักดีบริรักษ์แสง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองพังกา พระยาเสนาอนุชิต(ปลัดเมืองไทรเดิมและได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาแล้ว) เป็นผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่า และให้พระยาตะกั่วทุ่ง (ถิน) เป็นผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วทุ่ง ส่วนเมืองกลางนั้นยังมีความสำคัญอยู่ โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งชาวเมืองกลางที่หนีไปอยู่เมืองพังกากลับไปตั้งเมืองกลางขึ้นอีก แต่ตั้งเมืองใหม่ด้านตะวันออกของเกาะเมืองเหล่านี้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลงนามของผู้ว่าราชการเก่าที่ว่า "พระตะกั่วทุ่งบางขลิ" เสียใหม่เป็น "พระบริสุทธิโลหภูมินทรราชิบดี" ทั้งทรงตั้ง "พระบริสุทธิโลหการ" ตำแหน่งผู้ช่วยอัครบดีบุกขึ้นในเมืองตะกั่วทุ่งอีกตำแหน่งหนึ่ง และพร้อมกันนั้นได้ทรงแปลงนาม

ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่าที่ว่า "พระยศภักดีศรีพิไชยสงคราม" เป็น "พระเสนานุชิตสิทธิสาตรามหาสงครามสยามรัฐภักดีพิริยพาห" หลวงปลัด แปลงใหม่ว่า "พระวิชิตภักดีศรีสุริยสงคราม" "หลวงนุรักษ์โยธา" ผู้ช่วย แปลงว่า "พระเรืองฤทธิ์รักษาราช" และทรงตั้ง "พระสุนทรภักดี" ตำแหน่งผู้ช่วยราชการในอากรดีบุกเมืองตะกั่วป่าขึ้นใหม่

ต่อมาเมืองตะกั่วทุ่งได้ยุบเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองพังงา เมื่อได้มีการจัดรวม "เมือง" ในบริเวณเดียวกันจัดเป็น "มณฑล" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ในรัชกาลที่ ๕ เมืองต่างๆ ที่ขึ้นอยู่ในมณฑลภูเก็ตมีเพียง ๖ เมือง คือ ภูเก็ต ตรัง กระบี่ ตะกั่วป่า พังงา และระนอง

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ฐานะของเศรษฐกิจภายในประเทศไทยกำลังอยู่ในลักษณะที่ทรุดโทรมตกต่ำอย่างน่ากลัว จึงได้มีการตัดทอนรายจ่ายของประเทศในด้านต่างๆ ลงมามากมาย สมัยนั้นมณฑลภูเก็ตแบ่งการปกครองเป็น ๗ จังหวัด (ขณะนั้นเปลี่ยนเรียก "เมือง" เป็น "จังหวัด มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ แล้ว") คือ ภูเก็ต ระนอง ตะกั่วป่า พังงา กระบี่ ตรัง และสตูล (เดิมสตูลขึ้นกับเมืองไทรบุรี แต่หลังจากได้มีการปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ แล้ว เมืองไทรบุรีตกเป็นของอังกฤษ จึงโปรดให้สตูลไปรวมอยู่ในมณฑลภูเก็ตเมือง ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓) รัฐบาลต้องการยุบเสียจังหวัดหนึ่งให้เหลือเพียง ๖ จังหวัด จังหวัดที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องพิจารณายุบฐานะมีจังหวัดตะกั่วป่าและพังงา ครั้นถึงวันนัดสมุหเทศาภิบาลประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดตะกั่วป่าไปเข้าประชุมไม่ทัน เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก จังหวัดตะกั่วป่าจึงถูกยุบลงเป็น "อำเภอ" และให้ขึ้นอยู่กับจังหวัดพังงา หลังจากนั้นอีก ๑ ปี มณฑลภูเก็ตก็ถูกยุบอีกให้จังหวัดต่างๆ ขึ้นตรงกับกระทรวงมหาดไทยจนถึงปัจจุบันนี้

เก็บความจากคณิต เลชะกุล, "พังงาในด้านประวัติศาสตร์", อนุสาร อ.ส.ท. (ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๑๑), หน้า ๒๙-๓๑, หน้า ๕๓-๕๕.

ที่มา : ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดพังงา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ดี.แอล.เอส, ๒๕๒๘.